

MAREK BEBAK
UNIwersytet Jagielloński

KARMElITAŃSKIE KAPELE W ROZDOLE I HORODYSZCZU
W XVIII WIEKU*

Kultura muzyczna karmelitów dawnej obserwacji na terenie dawnej Rzeczypospolitej w XVII i XVIII w. została zbadana jedynie częściowo i wymaga podjęcia całościowych studiów. Co prawda polscy muzykolodzy interesowali się tematyką karmelitańską, ale ze względu na stan rozpoznania źródeł dotychczasowe publikacje miały na ogół charakter przyczynków i wymagają obecnie rozwinięcia, uzupełnień i korekt. Pierwszym badaczem, który podjął bardziej kompleksowe studia nad karmelitańską przeszłością muzyczną, był Tadeusz Maciejewski¹. Uczony ten począwszy od połowy lat siedemdziesiątych XX w. przeprowadził szereg kwerend archiwalnych, w wyniku których opublikował cenne artykuły o charakterze źródłowym, zaprezentował m.in. inwentarz muzyczny karmelitów krakowskich z II poł. XVII w.² oraz inne, osiemnastowieczne inwentarze z klasztorów ze Lwowa, Sąsiadowic i Trembowli³, omówił siedemnastowieczny *graduall* o. Stanisława ze Stolca⁴, z ksiąg kapituł zakonnych i rachunków wydobyl wiele nazwisk muzyków związanych z klasztorami karmelitańskimi oraz wzmianki o instrumentach⁵, podjął także temat działalności

* Tekst został przygotowany dzięki środkom finansowym pochodzącym z Priorytetowego Obszaru Badawczego „Heritage” w ramach programu „Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza” na Uniwersytecie Jagiellońskim.

1 Na temat muzycznych zbiorów karmelitańskich w Krakowie i Oborach pisał wcześniej Jerzy Gołos, „Muzykalia biblioteki klasztoru karmelitów na Piasku w Krakowie”, *Muzyka* 11 (1966) nr 3/4, s. 86–97; tegoż, „Muzykalia z biblioteki klasztoru karmelitów w Oborach”, *Muzyka* 14 (1969) nr 2, s. 101–102.

2 Tadeusz Maciejewski, „Inwentarz muzykaliów kapeli karmelickiej w Krakowie na Piasku z lat 1665–1684”, *Muzyka* 21 (1976) nr 2, s. 77–99.

3 Tadeusz Maciejewski, „Przyczynek do biografii Andrzeja Wołoszki (ca 1700–1757) i historii kapel karmelickich”, *Muzyka* 20 (1975) nr 2, s. 73–81.

4 *Graduall karmelitański z 1644 o. Stanisława ze Stolca*, opr. Tadeusz Chrzanowski, Tadeusz Maciejewski, Warszawa 1976.

5 Tadeusz Maciejewski, „O Eliaszu karmelicie, Wawrzyńcu Zadorskim – warszawskim organmistrzu i Gabrieliu Seneńskim – trębaczem”, *Muzyka* 22 (1977) nr 3, s. 111–115; tegoż, „Kilka uwag o muzyce

muzycznej bractw kościelnych⁶. Kolejne opracowania kultury muzycznej polskich karmelitów powstały dopiero w pierwszych dekadach XXI w. i dotyczyły z jednej strony zabytków liturgiczno-muzycznych⁷, z drugiej – instrumentarium i aktywności muzycznej w krakowskich kościołach karmelitów dawnej obserwancji⁸.

Obecnie trwają prace przygotowawcze do podjęcia szerszych studiów nad życiem muzycznym karmelitańskich klasztorów na terenie całej dawnej Rzeczypospolitej w XVII i XVIII wieku. W archiwach polskich i zagranicznych prowadzone są kweryndy archiwalno-biblioteczne, które mają na celu odnalezienie możliwie wielu źródeł historycznych, w których znajdują się informacje na temat życia muzycznego. Do źródeł tych, poza muzykami, należą przede wszystkim inwentarze i księgi rachunkowe, a także księgi kapituł prowincjalnych i domowych, księgi nowicjatu i profesji zakonnych oraz kroniki.

Zachowało się wiele inwentarzy z XVII i XVIII w. (w samym tylko Archiwum oo. Karmelitów w Krakowie na Piasku ponad pięćdziesiąt jednostek archiwalnych). Wynika z nich, że najprawdopodobniej we wszystkich kościołach karmelitańskich na terenie dawnej Rzeczypospolitej obecna była muzyka – odnotowano bowiem obecność pozytywu lub organów⁹, a w niektórych ośrodkach również innych instrumentów¹⁰. W świątyniach, podczas większych uroczystości, na ogół grały zapraszone zespoły muzyczne (tzw. kapele gościnne). Karmelici w toku XVII

i muzykach z klasztoru oo. Karmelitów Trzewickowych w Trembowli”, w: *Musica Galiciana. Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich (od doby piastowsko-książęcej do roku 1945)*, red. Leszek Mazepa, t. 3, Rzeszów 1999, s. 127–137; tegoż, „Muzycy karmelicy z lwowskiego Conventus Major”, w: *Musica Galiciana. Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich (od doby piastowsko-książęcej do roku 1945)*, red. Leszek Mazepa, t. 5, Rzeszów 2000, s. 23–38.

- 6 Tadeusz Maciejewski, „Działalność muzyczna Bractwa Szkaplerznego w kościele oo. Karmelitów Trzewickowych w Krakowie na Piasku”, *Muzyka* 23 (1978) nr 2, s. 59–71.
- 7 James Boyce, *Carmelite Liturgy and Spiritual Identity. The Choir Books of Kraków*, Turnhout 2008 (= *Medieval Church Studies* 16) (tam również wskazane wcześniejsze publikacje tego autora); Piotr Wiśniewski, „Procesionale z klasztoru oo. Karmelitów w Oborach”, *Liturgia Sacra* 22 (2016) nr 1, s. 165–175; tegoż, „Repertuar liturgiczno-muzyczny w rękopiśmiennym graduale karmelitańskim (b.s.) z Obór”, *Roczniki Teologiczne* 63 (2016) nr 13, s. 221–239; tegoż, „Wersety allelujacyjne w graduale karmelitańskim (b.s.) z Obór”, *Warszawskie Studia Pastoralne* 11 (2016) nr 2, s. 21–34.
- 8 Marek Bebak, „Muzycy w księdze wpisów do Bractwa Szkaplerza Świętego z Archiwum oo. Karmelitów na Piasku w Krakowie”, *Muzyka* 59 (2014) nr 4, s. 117–123; Piotr Matoga, *Organy w bazylice oo. Karmelitów na Piasku w Krakowie*, Lublin 2014; Andrzej Edward Godek, Piotr Matoga, „Historia organów w krakowskim kościele pw. św. Tomasza w latach 1621–2017”, *Nasza Przyszłość* 129 (2018), s. 293–316.
- 9 T. Maciejewski, „Przyczynek do biografii Andrzeja Wołoszki”, s. 73–81.
- 10 Inne instrumenty dostępne były w Bielsku Podlaskim i Kłodawie, przy czym w Bielsku znajdowały się trąbki i „pułorganie”, z których najpewniej nie korzystano, gdyż były w złym stanie technicznym („trąb różnych połamanych skrzynia | Pułorganie zpusztoszałe przy nim Miechow | złych y popsowanych Nr 3”, zob.: Archiwum oo. Karmelitów w Krakowie na Piasku, sygn. AKKr 180, *Conventus Bielscensis. Inventarium tam ecclesiae quam conventus ordinis Carmelitarum...*, 1681, s. 9), natomiast w Kłodawie do dyspozycji były „skrzypce z pajdzem staroswieckym” (zob.: Archiwum oo. Karmelitów w Krakowie na Piasku, sygn. AKKr 301, *Inventarium supellectilis ecclesiae conventus Klodaviensis conscriptum...*, 1681, s. 20).

i XVIII w. zorganizowali wszakże własne kapele, które funkcjonowały nie tylko w największych klasztorach karmelitańskich – siedzibach poszczególnych prowincji (Kraków¹¹, Lwów¹², Wilno¹³), lecz także w mniejszych konwentach, położonych nierzadko z dala od większych ośrodków, np. w Trembowli¹⁴, Sąsiadowicach¹⁵, Białyniczach¹⁶ czy Bolszowcach¹⁷.

W trakcie kwerendy przeprowadzonej w Archiwum oo. Karmelitów w Krakowie na Piasku w ramach projektu zatytułowanego „Kultura muzyczna karmelitów w dawnej Rzeczypospolitej (XVII–XVIII w.) – rekonesans badawczy”, zwrócono uwagę na niewykorzystane dotąd źródła historyczne, w których znajdują się informacje na temat działalności muzycznej klasztorów karmelitańskich w Rozdole i Horodyszczu w XVIII w., należących do ruskiej prowincji zakonnej pod wezwaniem św. Józefa. Zostaną one przedstawione w niniejszym komunikacie.

KAPELA KARMELITAŃSKA W ROZDOLE

Rozdół to niewielkie miasto leżące w dolinie Dniestru, które w XVII i XVIII w. było siedzibą rodu Czerniejewskich, następnie Rzewuskich, zaś pod koniec XVIII w. przeszło na własność Lanckorońskich. Początkowo rodziny te rezydowały w zamku, który następnie został przekazany karmelitom i przerobiony na klasztor. Później zaś, w latach czterdziestych XVIII w., na polecenie Michała Józefa Rzewuskiego wybu-

- 11 T. Maciejewski, „Inwentarz muzykaliów kapeli karmelickiej”, s. 77–99; Marek Bebak, „Karmelitański inwentarz muzyczny z 1739 roku”, *Muzyka* 67 (2021) nr 1, s. 149–167.
- 12 T. Maciejewski, „Muzycy karmeliccy”, s. 23–38. W przygotowaniu jest mój kolejny artykuł, na temat kapeli karmelitańskiej we Lwowie, która – jak wynika z zachowanej dokumentacji archiwalnej – została zorganizowana już na początku XVII wieku. Z 1618 r. pochodzą pierwsze wzmianki we lwowskiej księdze wydatków na temat zakupu partesów lub „papieru do partesów”, zob.: Archiwum oo. Karmelitów w Krakowie na Piasku, sygn. AKKr 398, *Condi et promi conventus Carmeli Figulini Leopoliensis...* [Księga rachunkowa wydatków], 1617–22, s. 202, 205, 209.
- 13 Kapela wokalnie-instrumentalna funkcjonowała przy kościele Wszystkich Świętych w Wilnie co najmniej od czwartej ćwierci XVIII w., gdyż z tego okresu zachował się inwentarz, w którym odnotowano instrumenty muzyczne: trzynastogłosowe organy, a także skrzypce, oboje, flety, trąbki, puzony, basetę, fagot i waltornie, a także muzykalia, zob.: Lietuvos mokslų akademija biblioteka, sygn. F151-1354 [Fragment inwentarza z kościoła Wszystkich Świętych w Wilnie], XVIII w., k. 12v–13r.
- 14 Zob.: T. Maciejewski, „Kilka uwag o muzyce i muzykach”, s. 127–137; zob. także: Marek Bebak, „Informacje o instrumentach, muzykaliach i muzykach w klasztorze karmelitów w Trembowli w XVIII wieku w zachowanej dokumentacji archiwalnej”, w: *Musica Galiciana*, t. 18, Rzeszów 2022 (w druku).
- 15 T. Maciejewski, „Przyczynek do biografii Andrzeja Wołoszki”, s. 73–81.
- 16 Na temat kapeli u karmelitów białynickich w II poł. XVIII i I poł. XIX w.: Alicja Dacevič, Laima Budzinauskienė, „Białyničių senosios regulos karmelitų vokalinės-instrumentinės kapelos veiklos atspindžiai keliuose XVIII a. II pusės–XIX a. I pusės rankraštiniuose šaltiniuose”, *Menotyra* 29 (2022), nr 3, s. 153–175. Chciałbym serdecznie podziękować Pani Alicji Dacevič za udostępnienie mi nieopublikowanego tekstu w języku polskim i bardzo cenne wskazówki źródłowe.
- 17 W rachunkach karmelitów z Trembowli wspomniano również o kapeli bolszowieckiej, która grała u karmelitów trembowelskich w 1773 r. – niewykluczone zatem, że i w tym ośrodku został zorganizowany zespół muzyczny, zob.: Archiwum oo. Karmelitów w Krakowie na Piasku, sygn. AKKr 605, *Liber computorum conventum Trembovliensis...*, 1772–1824, s. 7.

dowano nową siedzibę rodu – pałac, który na cześć Franciszki Rzewuskiej, czyli małżonki fundatora, nazywany był Frankopolem¹⁸. Kościół karmelitów zaczął natomiast pełnić funkcję rodzinnej nekropolii¹⁹.

Karmelitów do Rozdołu sprowadzili Stanisław i Anna Rzewuscy w 1646 roku²⁰. W kolejnych latach rodzina Rzewuskich przekazywała na rzecz klasztoru dalsze fundusze²¹. W I poł. XVIII w. przeprowadzono w świątyni szereg prac budowlanych i ufundowano wyposażenie, m.in. wystawiono ołtarz Chrystusa Nazareńskiego, wybudowano skarbiec przy zakrystii, zakupiono szaty liturgiczne, świeczniki, monstrancje i dzwony. Głównymi fundatorami kościoła byli Michał Józef i Franciszka z Cetnerów Rzewuscy, ale pieniądze pochodziły również od innych członków rodziny: Stanisława Mateusza Rzewuskiego i jego brata Adama Rzewuskiego, a także od Anny z Rzewuskich Humięckiej (córki Michała Józefa i Franciszki)²².

Michał Józef Rzewuski zadbał również o odpowiednią oprawę muzyczną w świątyni²³. W 1730 r. przeznaczył 108 florenów na wystawienie nowych organów²⁴, zaś w 1746 r. ufundował zakup instrumentów muzycznych za łączną kwotę 216 florenów polskich²⁵. Potwierdzenie realizacji tych fundacji odnaleźć można w dwóch inwentarzach kościoła (z 1754 i 1761 r.), zachowanych w Archiwum oo. Karmelitów w Krakowie na Piasku²⁶. W spisie z 1754 r. odnotowano „Pozytyw stojący cały do grania kapelli”²⁷, a także „Instrumenta Churowe do kapeli” oraz muzykalia. W inwentarzu

18 Na temat pałacu zob.: Piotr Krasny, „Pałac w Rozdole. Rezydencja «niezwykłego wielkiego Pana»”, *Folia Historiae Artium* (Seria Nowa) 4 (1998), s. 15–33.

19 Ibid., s. 28.

20 Na temat historii karmelitów w Rozdole zob.: Jan K. Ostrowski, „Kościół i klasztor karmelitów w Rozdole”, *Folia Historiae Artium* (Seria Nowa) 4 (1998), s. 35–48; zob. także: Jan K. Ostrowski, „Kościół p.w. Świętej Trójcy i klasztor oo. Karmelitów Trzewiczkowych w Rozdole”, w: *Kościół i klasztorzy rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, red. Jan K. Ostrowski, t. 9, Kraków 2001, s. 139–155.

21 Zob.: Archiwum oo. Karmelitów w Krakowie na Piasku, sygn. AKKr 530, *Liber fundationis ecclesiae et conventus Rozdoliensis ordinis Carmelitarum – exemplare I...*, I poł. XVIII w., s. 15–16.

22 Szczegółowe omówienie wyposażenia świątyni zob.: J.K. Ostrowski, „Kościół p.w. Świętej Trójcy”, s. 142–143.

23 Michał Józef Rzewuski po śmierci ojca zamieszkał na dworze Stanisława Mateusza Rzewuskiego, który posiadał własną kapelę, zob.: Irena Bieńkowska, „Listy muzyków Stanisława Mateusza Rzewuskiego (1662–1728) do Giovanniego Antonia Ricieriego”, *Polski Rocznik Muzykologiczny* 15 (2017), s. 148–167. Wydaje się, że Michał Józef również zatrudniał muzyków, gdyż w styczniu 1735 r. „w kilku pokojach częstował przy odgłosie trąb, kotłów i różnej kapeli [...] Die 17 praes. in seram noctem u siebie częstował [...] podobnymże sposobem przy rezonacji muzyki, biciu z armat i ręcznej strzelby”, co odnotowano w *Gazetach Polskich* z 16 I 1735, cyt. za: Anna Szwejkowska, „Mapa muzykowania w Rzeczypospolitej w połowie XVIII wieku”, *Muzyka* 16 (1971) nr 2, s. 99.

24 Archiwum oo. Karmelitów w Krakowie na Piasku, sygn. AKKr 532, *Liber annalium seu memorabilium ecclesiae parochialis simul et conventualis [...] in oppido Rozdoł...*, ok. 1870–1938, s. 33.

25 Ibid., s. 42.

26 Archiwum oo. Karmelitów w Krakowie na Piasku, sygn. AKKr 536, *Inventarium conventus Rozdoliensis... pro venerabili capitulo in conventu Maiori Leopoliensis celebrando die 22 mensis iunii 1754...*, 1754; sygn. AKKr 537, *Inventarium ecclesiae Rozdoliensis...*, 1761. Inwentarz z 1761 r. zachował się w złym stanie, częściowo zdegradowany i nie jest możliwe przytoczenie jego pełnej treści.

27 AKKr 536, s. 11.

znajduje się ponadto informacja, że „te Instrumenta znajduj[ą] się u kapeli *ex favore Ill(ustrissi)mi Fu(nd)atoris* obrucione [sic] na kościół tutejszy y nie mogą *in usum feliciter* albo na przedasz pość [sic]”²⁸. Jednakże w inwentarzu z 1761 r. zapisano, że „{Te ws}zystkie Instrumenta [są] {w skr}zyni zapieczętowane”²⁹, co może sugerować, że wola fundatora, aby w kościele funkcjonował zespół wokalnie-instrumentalny, nie została spełniona, a kapela nigdy nie rozpoczęła działalności, w związku z czym instrumenty nie były używane.

Argumentem, który przemawiałby za istnieniem i działalnością kapeli, jest wszakże wymieniony w inwentarzach repertuar, który na przestrzeni kilku lat został znacznie powiększony. W 1754 r. do dyspozycji muzyków było 59 pozycji, obejmujących zarówno rękopisy, jak i druki (niewykluczone, że zawierające po kilka lub kilkanaście kompozycji). W spisie wskazano jedynie gatunki, jakie mieli do dyspozycji muzycy, wraz z liczbą pozycji:

Mszy Litaniey nies(z)porów symfo[ni]	36
Ite(m) mszy drukowanych	4
Nies[z]porow Drukowanych	4
Litanij Drukowanych	6
Stella Caeli Drukowanych 9 ktore są aplikowane kościółowi przez J(aśnie) W(iel)M(oźnego) Pana Woiewody Podlaskiego ³⁰ .	

Wykaz z 1761 r. nie jest dużo bardziej precyzyjny. Wymieniono w nim jednak więcej, bo aż 113 pozycji:

Passyi	3
Mszy pisanych	17
Mszy drukowanych	4
Symphonii	10
Mszy Rekwialnych	4
Msza Gregoriano Canto	1
Mszy Ruskich	2
Mottety ariy do spiewania	14
Veni Creator	2
Salve	1
{Sta}bat Mater włoskie	1
{Pla}nkt za Boży Grob	1

28 Cyt. za: AKKr 536, s. 70.

29 Cyt. za: AKKr 537, s. 30. We wszystkich cytatach przyjęto oryginalną pisownię pochodzącą ze źródła. W nawiasach kwadratowych [] zapisano tekst pochodzący od redaktora lub wskazano, że w źródle brakuje tekstu, symbole { } oplatają nieczytelne fragmenty tekstu, zaś w nawiasach okrągłych () rozwinięto zastosowane w źródle abrewiacje.

30 Urząd wojewody podlaskiego sprawował w l. 1752–62 Michał Józef Rzewuski – fundator kościoła.

{Nie}szpory pisanych	4
{Nie}szporow drukowanych	4
{Psalm}ow Pisanych Nieszpornych	11
{słowo nieczytelne}	1
[Litanii?] pisanych	25
[Litanii?] drukowanych	6
{?}tle	2

W porównaniu do zespołów karmelitańskich aktywnych we Lwowie, Trembowli i Sąsiadowicach, w Rozdole zgromadzono mniejszy repertuar. W inwentarzach z 1772 r. we Lwowie odnotowano 363 utwory³¹, w Sąsiadowicach ponad 140³², zaś w inwentarzu z Trembowli z 1780 r. wymieniono 126 kompozycji³³. We wszystkich ośrodkach trzon repertuaru stanowiły msze i arie, a ponadto wykonywano litanie, nieszpory, symfonie i inne gatunki wokalne, wokalno-instrumentalne i instrumentalne.

W rozdolskim inwentarzu z 1754 r. wymieniono także instrumenty, które zakupiono na koszt Rzewuskiego. Były to:

Klawikort na wiązany blaszk [?]	1
[...]	
Trąb dwie	2
Drugie Duie trąby posz[ł]y na przystawki do stroienia Trąb	2
Drażmblikow Dwa	
Mu[n]szkutow o Trąb dwa C	
Waltorniw Dwa	
Waltorniw par z kromlikamy y	
Z mustabami	
Oboi trzy	
Basm Jeden	
Skrzypcow troie Dobrych	
Czwarte popsute	
Te Instrumenta znajduj[ą] się u kapeli ex favore	
Ill(ustrissi)mi Fu(nd)atoris obrucone [sic] na koscioł	
tuteyszy y nie mog[ą] in usum feliciter albo na przedasz	
pość [sic].	

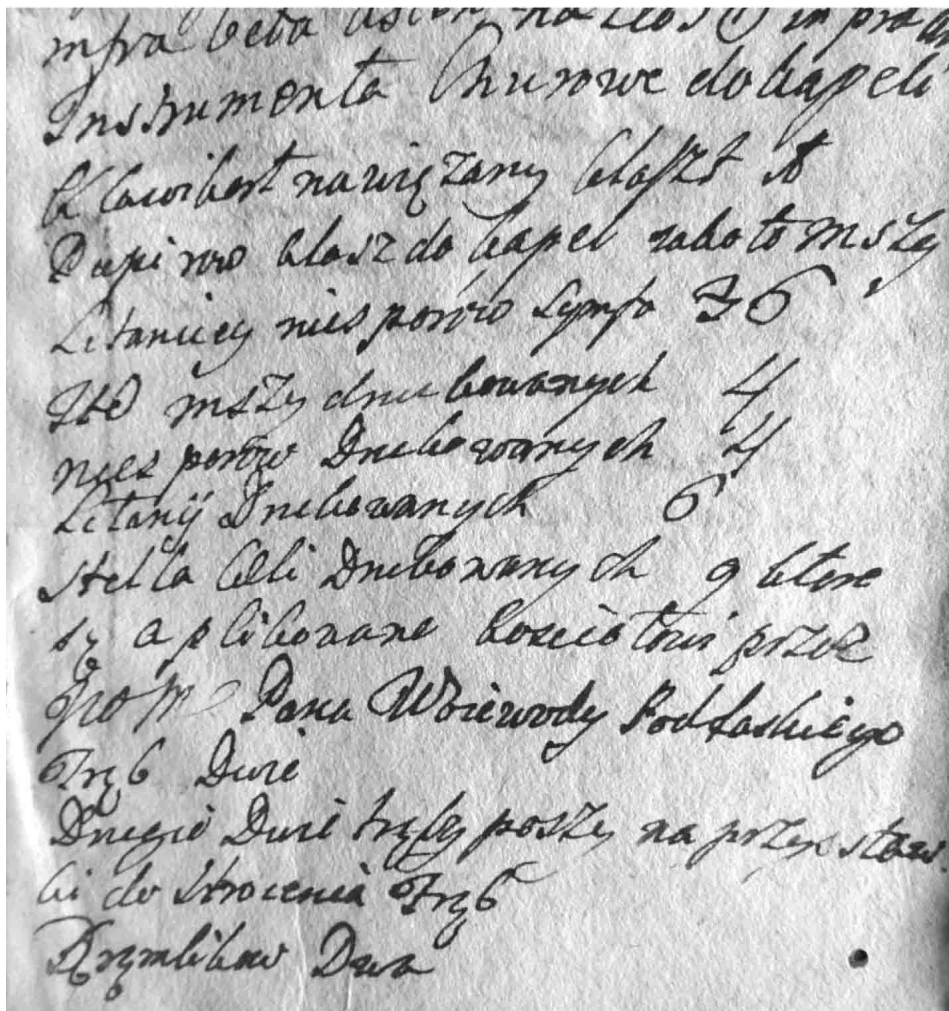
Niestety ze względu na stan zachowania inwentarza z 1761 r. nie jest możliwe wymienienie instrumentów, które wówczas były „{w skr}zyni zapieczętowane”. Prawdopodobnie ich liczba nie powiększyła się ani nie zmniejszyła względem stanu z 1754 roku.

31 T. Maciejewski, „Przyczynek do biografii Andrzeja Wołoszki”, s. 79.

32 Ibid., s. 76–78.

33 Ibid., s. 80.

Na podstawie dostępnych materiałów archiwalnych trudno dziś stwierdzić, czy kapela karmelitańska w Rozdole rozpoczęła działalność, czy i jak długo była aktywna, kto wchodził w jej skład, a także co stało się z instrumentarium. Informacje na ten temat mogłyby zostać odnalezione w dokumentacji rachunkowej, lecz niestety wzmiankowane w inwentarzu z 1754 r. księgi rachunkowe karmelitów z l. 1647–1709, 1709–42 oraz rozpoczętą w 1742 r. uważa się obecnie za zaginione.

Il. 1. Fragment inwentarza karmelitów z Rozdołu z 1754 roku. Źródło: Archiwum oo. Karmelitów w Krakowie na Piasku, sygn. AKKr 536

Muszkielow do Tryb Dwa C
 Walsornio Dwa
 Walsornio part. Kromblitony 4
 Zmusz bami
 Ofci tly
 Basen Deden
 Skrypcow woi Dobych
 Clarte popsalu
 Te Instrumenta trzy ducy i 2
 Kapeli Pa Twore Gfai Tuzora
 Okucione no horuot Tu krajiny
 niemozy in Uad rtki uia albo
 na przedaf poie
 Debita etetwa sea Repetenci
 Al Proclucy — — — — — 6
 a Maturo — — — — —

Il. 2. Fragment inwentarza karmelitów z Rozdołu z 1754 roku. Źródło: Archiwum oo. Karmelitów w Krakowie na Piasku, sygn. AKKr 536

ŚLAD PO KAPELI KARMELITÓW W HORODYSZCZU

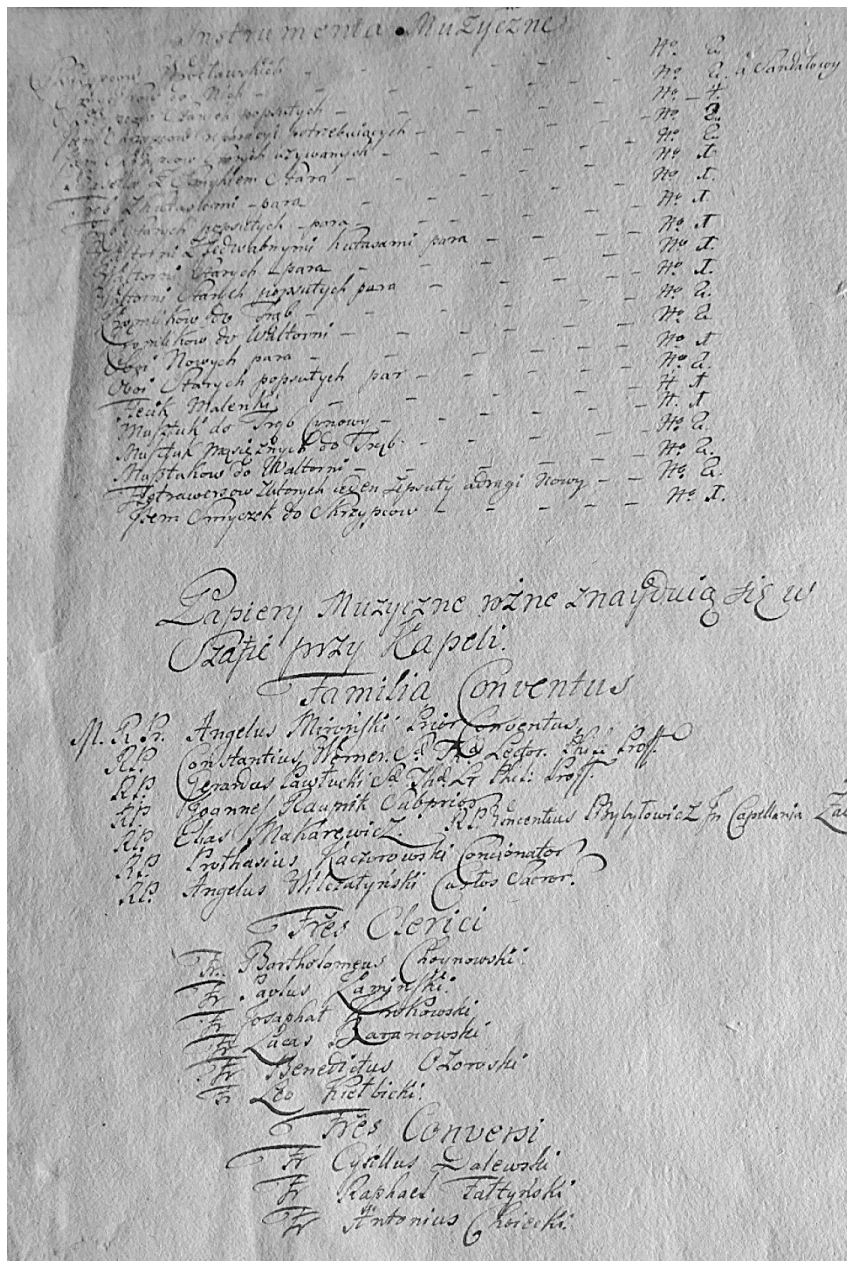
Jeszcze mniej archiwaliów zachowało się po klasztorze karmelitów w Horodyszczu na Wołyniu, w diecezji łuckiej. Poza sumariuszami dokumentów z XVII–XVIII w.³⁴ oraz księgą kapituł prowincjalnych i konwentualnych sporządzoną dla tego klasztoru³⁵, dysponujemy jedynie inwentarzem z 1772 r.³⁶, z którego wynika, że w ośrodku aktywna była kapela, gdyż w kościele, poza organami, znajdowało się kilkanaście instrumentów muzycznych: skrzypce, bassetla, trąbki, waltornie, oboje, flety. Pełny wykaz znajduje się poniżej:

Skrzypcow Wroclawskich	No. 2
Smyczkow do nich	No. 2 a Sandałowy 1
Skrzypcow starych popsutych	No. 4
Item skrzypcow reparacyi potrzebujących	No. 2
Item skrzypcow starych używanych	No. 2
Basetla ze smyczkiem stara	No. 1
Trąb z kutasami para	No. 1
Trąb starych popsutych para	No. 1
Waltorni z jedwabnymi kutasami para	No. 1
Waltorni starych para	No. 1
Waltorni starych popsutych para	No. 1
Krąmlikow do Trąb	No. 2
Kromlikow do Waltorni	No. 2
Oboi Nowych para	No. 1
Oboi starych popsutych par	No. 2
Flecik Malenki	No. 1
Musztuk do Trąb cynowy	No. 1
Musztuk mosiężnych do Trąb	No. 2
Musztukow do Waltorni	No. 2
Fletrawersow z ktorych ieden zepsuty a drugi nowy	No. 2
Item smyczek do skrzypcow	No. 1
Papiery muzyczne różne znajduią się w szafie przy kapeli.	

34 Archiwum oo. Karmelitów w Krakowie na Piasku, sygn. AKKr 285, [Sumariusze dokumentów od XVII do XVIII w.], XVIII wiek.

35 Archiwum oo. Karmelitów w Krakowie na Piasku, sygn. AKKr 286, *Acta conventus Horodiscensis ordinis fratrum Beatae Virginis Mariae de Monte Carmelo...*, 1793–1830.

36 Archiwum oo. Karmelitów w Krakowie na Piasku, sygn. AKKr 287, *Inventarium rerum mobilium et immobilium ecclesiae et conventus Horodiscensis...*, 1772.

Il. 3. Fragment inwentarza karmelitów z Horodyszcza z 1772 roku. Źródło: Archiwum oo. Karmelitów w Krakowie na Piasku, sygn. AKK r 287

W kościele znajdowały się ponadto ośmiogłosowe organy, o których wspominał Jan Marek Antoni Giżycki ukrywający się pod pseudonimem „Wołyniak”, powołując się na zaginione dzisiaj akta wizytacyjne z 1823 i 1832 roku³⁷. Wiadomo jednak, że instrument wybudowany w 1766 r. przez Macieja Zielińskiego został w 1841 r. zakupiony przez Eustachego Sanguszkę i przeniesiony do kościoła św. Doroty w Sławucie³⁸. Warto dodać, że w 1772 r., gdy sporządzano inwentarz, organistą w Horodyszczu był bliżej nieznanymi Jan Burzyński.

Niestety, wzmiankowane w inwentarzu „papiery muzyczne różne”, które przechowywano „w szafie przy kapeli”, nie zostały dokładnie opisane w trakcie inwentaryzacji. Obecnie nie jest znane miejsce ich przechowywania – prawdopodobnie zostały zniszczone, podobnie jak inne rękopisy dokumentujące historię klasztoru i kościoła karmelitańskiego.

Funkcjonowanie kapeli w Horodyszczu w II poł. XVIII w. nie powinno dziwić, gdy weźmie się pod uwagę fakt, że w tym okresie był to jeden z największych domów karmelitańskich na wschodzie kraju, stanowiący siedzibę prowincjała prowincji ruskiej św. Józefa, domu nowicjackiego i kolegium³⁹. Karmelitów do Horodyszczu sprowadziła w II poł. XVII w. (1662–64) szlachecka rodzina Pogroszewskich. Następnie klasztor otrzymał liczne dotacje od rodzin Lubomirskich oraz Radziwiłłów⁴⁰. W 1706 r. konwent został ograbiony w czasie najazdu tureckiego. W latach czterdziestych XVIII w. z fundacji Stanisława i Józefa Lubomirskich wzniesiono jednak nowy kościół, konsekrowany w 1782 r. przez sufragana łuckiego Jana Chryzostoma Kaczkowskiego⁴¹. Świątynia i klasztor były ozdobione freskami. Niewątpliwie zadbało również o odpowiednią oprawę muzyczną w karmelitańskim kościele, organizując zespół muzyczny. Być może w przyszłości odnajdą się nieznane dzisiaj źródła, które rzucą więcej światła na nieznaną historię tej kapeli.

ZAKOŃCZENIE

Informacje zawarte w omówionych źródłach wzbogacają naszą wiedzę na temat muzycznej przeszłości karmelitów w XVIII wieku. Chociaż lakoniczne zapisy inwentarzowe nie pozwalają na razie na dokonanie szerszej charakterystyki działalności

37 Wołyniak [Jan Marek Antoni Giżycki], *Z przeszłości karmelitów na Litwie i Rusi*, cz. 1, Kraków 1918, s. 135.

38 Józef Skrabski, „Fundacje artystyczne Sanguszków ze Sławuty”, w: *Sztuka kresów wschodnich*, red. Andrzej Betlej, Piotr Krasny, t. 6, Kraków 2006, s. 168.

39 Wacław Kolak, *Katalog Archiwum OO. Karmelitów w Krakowie „na Piasku” 1398–1945 (1988)*, Kraków 1997, s. 23.

40 *Zbiór pamiątek do dziejów polskich*, wyd. Włodzimierz Stanisław Broel-Plater, t. 4, Warszawa 1859, s. 235. Zob. także: Tomasz Ciesielski, „Stan techniczny i wykorzystanie zabudowań po klasztorach skasowanych w guberni wołyńskiej w latach 1832–1853 w świetle raportu wołyńskiego gubernatora cywilnego z 1861 roku”, *Echa Przeszłości* 20 (2019) nr 2, s. 168.

41 Tadeusz Jerzy Stecki, *Wołyn pod względem statystycznym, historycznym i archeologicznym*, t. 1, Lwów 1864, s. 363–364.

muzycznej zgromadzenia, to dowiadujemy się z nich, że w świątyniach karmelitańskich, nawet w mniejszych miejscowościach, starano się – podobnie jak w wielu innych ośrodkach – organizować zespoły wokalne-instrumentalne, które z jednej strony uświetniały liturgię, a z drugiej dodawały splendoru rodzinom szlacheckim, które kościoły otaczały opieką. Postępujące prace dokumentacyjne prowadzą do wniosku, że wszystkie znane dzisiaj kapele karmelitańskie z terenów wchodzących w skład prowincji ruskiej św. Józefa (tzn. ze Lwowa, Sąsiadowic, Trembowli, Horodyszczyna i Rozdołu), miały do dyspozycji podobne instrumentarium: skrzypce (najczęściej trzy lub cztery instrumenty), oboje (przynajmniej jeden, najczęściej dwa), trąbki (dwie–trzy) i waltornie (dwie–cztery), a także instrumenty klawiszowe (organy lub pozytyw). Mogły zatem wykonywać bieżący, zróżnicowany gatunkowo repertuar. Szkoda, że nie zachowały się (albo nie zostały na razie odnalezione) muzykalia, którymi posługiwali się muzycy w omawianych ośrodkach. Pozwoliłyby one z pewnością szerzej scharakteryzować działalność tych zespołów.

BIBLIOGRAFIA

- Bebak, Marek. „Karmelitański inwentarz muzyczny z 1739 roku”. *Muzyka* 67, nr 1 (2021): 149–167.
- Bebak, Marek. „Muzycy w księdze wpisów do Bractwa Szkaplerza Świętego z Archiwum OO. Karmelitów na Piasku w Krakowie”. *Muzyka* 59, nr 4 (2014): 117–123.
- Bieńkowska, Irena. „Listy muzyków Stanisława Mateusza Rzewuskiego (1662–1728) do Giovanniego Antonia Ricieriego”. *Polski Rocznik Muzykologiczny* 15 (2017): 148–167.
- Boyce, James. *Carmelite Liturgy and Spiritual Identity. The Choir Books of Kraków*, Turnhout: Brepols Publishers, 2008 (= *Medieval Church Studies* 16).
- Chrzanowski, Tadeusz, Tadeusz Maciejewski, opr. *Graduał karmelitański z 1644 o. Stanisława ze Stolca*. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX, 1976.
- Ciesielski, Tomasz. „Stan techniczny i wykorzystanie zabudowań po klasztorach skasowanych w guberni wołyńskiej w latach 1832–1853 w świetle raportu wołyńskiego gubernatora cywilnego z 1861 roku”. *Echa Przeszłości* 20, nr 2 (2019): 163–176.
- Dacevič, Alicja, Laima Budzinauskienė. „Bialyničių senosios regulos karmelitų vokalinės-instrumentinės kapelos veiklos atspindžiai keliuose XVIII a. 2 pusės–XIX a. 1 pusės rankraštiniuose šaltiniuose”. *Menotyra* 29, nr 3 (2022): 153–175.
- Godek, Andrzej Edward, Piotr Matoga. „Historia organów w krakowskim kościele pw. św. Tomasa w latach 1621–2017”. *Nasza Przeszłość* 129 (2018): 293–316.
- Gołos, Jerzy. „Muzykalia biblioteki klasztoru Na Piasku w Krakowie”. *Muzyka* 11, nr 3–4 (1966): 86–97.
- Gołos, Jerzy. „Muzykalia z biblioteki klasztoru karmelitów w Oborach”. *Muzyka* 14, nr 2 (1969): 101–102.
- Kolak, Waclaw. *Katalog Archiwum oo. Karmelitów w Krakowie „Na Piasku”. 1398–1945 (1988)*. Kraków: Zakon oo. Karmelitów, 1997.
- Krasny, Piotr. „Pałac w Rozdole. Rezydencja «niezwykłego wielkiego Pana»”. *Foliae Historiae Artium* (Seria Nowa) 4 (1998): 15–33.

- Maciejewski, Tadeusz. „Działalność muzyczna Bractwa Szkaplerznego w kościele oo. Karmelitów Trzewickowych w Krakowie na Piasku”. *Muzyka* 23, nr 2 (1978): 59–71.
- Maciejewski, Tadeusz. „Inwentarz muzykaliów kapeli karmelickiej w Krakowie na Piasku z lat 1665–1684”. *Muzyka* 21, nr 2 (1976): 77–99.
- Maciejewski, Tadeusz. „Kilka uwag o muzyce i muzykach z klasztoru OO. Karmelitów Trzewickowych w Trembowli”. W: *Musica Galiciana. Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich (od doby piastowsko-księżęcej do roku 1945)*, red. Leszek Mazepa. T. 3, 127–137. Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1999.
- Maciejewski, Tadeusz. „Muzycy karmeliczy z lwowskiego Conventus Major”. W: *Musica Galiciana. Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich (od doby piastowsko-księżęcej do roku 1945)*, red. Leszek Mazepa. T. 5, 23–44. Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 2000.
- Maciejewski, Tadeusz. „O Eliaszu karmelicie, Wawrzyńcu Zadorskim – warszawskim organmistrzu i Gabrielu Seneńskim – trębaczem”. *Muzyka* 22, nr 3 (1977): III–III.
- Maciejewski, Tadeusz. „Przyczynek do biografii Andrzeja Wołoszki (ca 1700–1757) i historii kapel karmelickich”. *Muzyka* 20, nr 2 (1975): 73–81.
- Matoga, Piotr. *Organy w Bazylice oo. Karmelitów na Piasku w Krakowie*. Lublin: Wydawnictwo Muzyczne Polihymnia, 2014.
- Ostrowski, Jan K. „Kościół i klasztor karmelitów w Rozdole”. *Folia Historiae Artium* (Seria Nowa) 4 (1998): 35–48.
- Ostrowski, Jan K. „Kościół p.w. Świętej Trójcy i klasztor oo. Karmelitów Trzewickowych w Rozdole”. W: *Kościół i klasztorzy rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, red. Jan K. Ostrowski. T. 9, 139–155. Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury, 2001.
- Skrabski, Józef. „Fundacje artystyczne Sanguszków ze Sławuty”. W: *Sztuka kresów wschodnich*, red. Andrzej Betlej, Piotr Krasny. T. 6, 164–173. Kraków: Oficyna Wydawnicza TEXT, 2006.
- Stecki, Tadeusz Jerzy. *Wołyń pod względem statystycznym, historycznym i archeologicznym*. T. 1. Lwów: druk i nakł. Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1864.
- Szwejkowska, Anna. „Mapa muzykowania w Rzeczypospolitej w połowie XVIII wieku”, *Muzyka* 16, nr 2 (1971): 85–105.
- Wołyniak [Giżycki, Jan Marek Antoni]. *Z przeszłości karmelitów na Litwie i Rusi*. Cz. 1. Kraków: nakł. OO. Karmelitów na Piasku, 1918.
- Wiśniewski, Piotr. „Processionale z klasztoru oo. Karmelitów w Oborach”. *Liturgia Sacra* 22, nr 1 (2016): 165–175.
- Wiśniewski, Piotr. „Repertuar liturgiczno-muzyczny w rękopiśmiennym graduale karmelitańskim (b.s.) z Obór”. *Roczniki Teologiczne* 63, nr 13 (2016): 221–239.
- Wiśniewski, Piotr. „Wersety allelujacyjne w graduale karmelitańskim (b.s.) z Obór”. *Warszawskie Studia Pastoralne* 11, nr 2 (2016): 21–34.
- Zbiór pamiątek do dziejów polskich*, wyd. Włodzimierz Stanisław de Broel-Plater. T. 4. Warszawa: w Dr. Gazety Codziennej, 1859.

CARMELITE ENSEMBLES IN EIGHTEENTH-CENTURY ROZDÓŁ AND HORODYSZCZE

Library research conducted in the first quarter of 2022 at the Library of the Carmelite Monastery at Piasek in Kraków (within the framework of a project titled ‘Carmelite Musical Culture in the Old Polish-Lithuanian Commonwealth in the 17th–18th Centuries – A Research Reconnaissance’) attracted attention to two previously unresearched historical sources (inventories) which comprise information about the activity of music ensembles at Carmelite churches in Rozdół (now Rozdil) and Horodyszcze (now Horodyshche, both in Ukraine) in the eighteenth century. Previously unknown to scholars, these inventories mention the instruments and music-related sources available to Carmelite musicians in the second half of the eighteenth century. Unfortunately, for the music sources from Rozdół we are only given a list of genres (Masses, litanies, Vespers, symphonies, *plancti*, etc.), while from Horodyszcze we have a general remark that ‘music documents of various kinds can be found in a bookcase where the ensemble performs’. We can also learn from these inventories that the ensembles in both places included violins, oboes, trumpets, horns, and keyboard instruments (church organ or positive organ), which made it possible to perform the current repertoire in different genres. The inventories thus contain valuable information about musical life in minor Carmelite centres in the eastern parts of the Old Commonwealth and change our knowledge about Carmelite musical life in that period.

Translated by Tomasz Zymer

Słowa kluczowe / keywords: karmelici / Carmelites, Rozdół, Horodyszcze, kapele muzyczne / music ensembles, XVIII wiek / eighteenth century

Dr Marek Bebak – muzykolog, bibliotekarz i archiwista. Adiunkt w Instytucie Muzykologii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jego zainteresowania naukowe koncentrują się wokół kultury muzycznej Krakowa w XVII–XVIII wieku. Opublikował monografię *Franciszek Lilius. Życie i twórczość na tle epoki* (Kraków 2018), a dwa lata wcześniej edycje kompozycji tego twórcy (w serii *Sub Sole Sarmatiae* 27, 28).
marek.bebak@gmail.com

***Archiwalne zeszyty „Muzyki”
2010–2022***

zamówienia: wydawnictwo@ispan.pl
